Jaargang 5 | ZOMER 2020

De Natuurkijker

Nieuwsblad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.

Aangepaste IVN excursies - Kleurrijke drachtplanten -
Gele plomp - Marmergrondels - Nieuwe natuurboeken -
KNNV werkgroepen - KNNV in Archief Eemland
Natuur dichtbij: Botanisch stoepkrijten - Ommetjes -
Opmerkzaam wandelen - Tuinsafari
Duurzaam herstel uit de Corona-crisis

ivn *beleef de natuur!*

KNNV vereniging voor veldbiologie

IVN excursies zomer 2020

Ondanks deze bijzondere tijd is het gelukkig wel mogelijk om van de natuur te genieten. Op de achtergrond zijn de IVN-natuurgidsen bezig om onze natuurexcursies voor te bereiden, voor als wij straks weer mogen gidsen. Kijk voor actuele informatie op de IVN website.

Nieuwe natuur rondom de Barneveldse beek

Datum: De excursie van juli kan niet doorgaan. Misschien wilt u het gebied zelf verkennen?
Start: parkeerplaats landgoed Stoutenburg, Stoutenburgerlaan 5, 3835 PB Stoutenburg.
OV: buslijn 102, bushalte Stoutenburg, ongeveer 5 minuten lopen of vanaf treinstation Hoevelaken ongeveer 15 minuten lopen.

Langs de Barneveldse beek is een nieuw natuurgebied ontwikkeld op landgoed De Emelaar, grenzend aan landgoed Stoutenburg. De voormalige agrarische gronden zijn omgevormd tot kruidenrijke graslanden, waar natte en droge gedeelten tal van planten en dieren huisvesten, waaronder de bandheidelibel. Het gebied dient tevens als wateroverloop en waterberging. Een lange vispassage is aangelegd om het door de stuw veroorzaakte niveauverschil in waterhoogte te overbruggen.

Loop vanaf landgoed Stoutenburg naar de beek en volg deze stroomopwaarts tot een brug over de beek, landgoed de Emelaar ligt achter het hek links, het is vrij toegankelijk. Volg de beek tot de Emelaarse weg, daar is ook een inlaat voor de vispassage. Loop langs de andere kant van de beek terug. Grenzend aan de natuurstrook liggen de nieuwe landhuizen van het landgoed, op de hogere dekzandrug. Langs de andere oever voert het pad, geflankeerd door hoge bomen en struiken terug naar het beginpunt. Kleinschalige boerenbedrijven liggen verborgen in het eeuwenoude coulissenlandschap van de Gelderse Vallei. De natuurbeleving wordt vanaf beide oevers heel anders ervaren. U kunt speuren naar diersporen en hopelijk kunt u bij mooi weer libellen en vlinders bewonderen.

Langs de Barneveldse beek. Foto: Wil Schonewille

Bloeiende heide en bijzondere geologie in Den Treek

Geopark excursie, zondag 16 augustus van 14:00-16:00 uur. Kleine groepen ivm de corona regels, daarom is aanmelden verplicht, via natuurexcursies@ivn.nl. Start: parkeerplaats 'Treekerpunt', Treekerweg, 3931 MJ Woudenberg.

U kunt het gebied op andere dagen ook zelf verkennen.
Augustus is de maand om een wandeling te maken over de heidevelden. Ook op landgoed Den Treek kunt u genieten van paarsbloeiende heide. Bij het Treekerpunt heeft u vanaf een grafheuvel een mooi uitzicht over de Leusderheide. Hoe zou dat rond 1850 geweest zijn? Vervolgens kunt u wandelen langs heide, door bos en door boerenlandschap langs de Heetvelderweg; dan komt u bij het Treekermeertje. U kunt een afwisselende wandeling van vier tot zes kilometer maken over hoofdzakelijk mulle of modderige bosheide- en ruiterpaden. Goede wandelschoenen zijn dus een must. Het gebied heeft een bijzonder geologisch verleden en heeft bijzondere natuurwaarden.

Treekermeertje. Foto: Arno Kanters

September excursie

Datum: zondag 20 september, 14.00-16.00 uur, indien de excursie door kan gaan.
Start: nog onbekend, zie: www.ivn.nl/amersfoort voor actuele informatie.
Aanmelden is noodzakelijk in verband met bepalen van groepsgrootte en afstandsregels, via email natuurexcursies@ivnamersfoort.nl.

De Natuurkijker

2 IVN excursies
4 Botanisch stoepkrijten
Stadsflora van de Lage landen
7 Opmerkzaam wandelen
Ommetje in de buurt
9 Kleurrijke drachtplanten
Marmergrondels
12 KNNV Werkgroepen
Gele plomp, bijzondere plant
14 KNNV in Archief Amersfoort
Subsidiefondsen
17 Tuinsafari - wespen
Duurzaam uit de Conora-crisis
Heukels' Flora van Nederland
Groene agenda

Redactioneeltje

Dit is een vreemde Natuurkijker, want de Groene agenda is ditmaal nogal mager. Vanwege de coronaperikelen liggen alle cursussen en lezingen voorlopig even stil. Weliswaar begint het excursieprogramma voorzichtig op gang te komen, maar het is beslist nog niet overvloedig.

Gelukkig bieden we in deze Natuurkijker wel de nodige rubrieken en achtergrondverhalen. We zetten de gele plomp in het zonnetje en we duiken in het KNNV-archief. De corona-uitbraak zorgt zelfs voor nieuwe inspiratie en andersoortige artikelen. Plantenliefhebbers zijn begonnen met 'botanisch stoepkrijten', juist in de Amersfoortse binnenstad. En de nieuwe Heukels' Flora is verschenen. De insectenliefhebbers die wekenlang moesten thuisblijven, zijn gestart met een 'tuinsafari'.

Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen

Deadline volgende nummer

De Natuurkijker verschijnt in principe eind maart, juni, september en december, op papier en digitaal. Alle kopij voor het herfstnummer moet uiterlijk 1 september bij de redactie zijn, via email: redactie.natuurkijker@gmail.com.

Bij de voorplaat

Op de gerestaureerde stadsmuren van Amersfoort floreert de muurleeuwenbek, vaak met paarse bloemen, soms met witte bloemetjes. Alle typisch Amersfoortse muurplanten staan volop in het zonnetje, dankzij de nieuwe rage van #botanischstoepkrijten. Foto: Kees de Heer

De Natuurkijker is het gecombineerde blad van IVN en KNNV Amersfoort e.o.
Redactie: Kees de Heer, Marian Marseille en Olav-Jan van Gerwen
email: redactie.natuurkijker@gmail.com

Het IVN en de KNNV hebben werkgroepen die zich bezig houden met onder andere vogels, vleermuizen, planteninventarisaties, natuurwandelingen, lezingen, cursussen, duurzaamheid, jeugd, ruimtelijke ordening, fotografie en bomen knotten.

IVN | www.ivnamersfoort.nl
Ruud van Nus, IVN-voorzitter
email: ruudvannus@live.nl
tel: 033-4623011

KNNV | www.knnv.nl/amersfoort
Theo van de Water, KNNV-voorzitter a.i.
email: voorzitter@amersfoort.knnv.nl
tel: 033-4942002

FSC
www.fsc.org
MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C017135

Botanisch stoepkrijten in Amersfoort

Tekst en foto's: Kees de Heer

Mijn nieuwe hobby is botanisch stoepkrijten. Vanwege het coronavirus is het niet mogelijk om excursies te geven, dus nu schrijven natuurgidsen met stoepkrijt plantennamen op straat.

"O, u bent de straat aan het versieren?" Achter mij staat een van de beveiligers van ons winkelcentrum. Ik schrok heel even, maar haar stem klinkt best wel vriendelijk en haar tekst is stukken beter dan de startvraag met dreigende ondertoon: "Meneer, wat zijn we hier aan het doen?"

Ik vertel dat ik met stoepkruit de namen van een paar planten opschrijf en dat ik zojuist straatgras en paardenbloem onder de fietsenrekken heb gemarkeerd. Natuurlijk zeg ik er meteen bij dat overal ter wereld plantenliefhebbers op een vergelijkbare manier te werk gaan. Ik wist dat 'botanical chalking' in Engeland officieel is verboden, dus ik gooi maar meteen de knuppel in het hoenderhoek: "Botanisch stoepkrijten mag toch wel, hoop ik". Haar reactie is een goedkeuring: "Ja hoor, stoepkrijten mag best. Na de eerstvolgende regenbui is toch alles weg."

Aan de ene kant ben ik gerustgesteld, mijn nieuwe hobby is dus niet illegaal, aan de andere kant ben ik zwaar teleurgesteld. Mijn bezigheid is wel erg vluchtig… na een forse regenbui kan ik weer helemaal opnieuw beginnen…

Liggend vetmuur

Toch laat ik nu in coronatijd zoveel mogelijk stadsbewoners stilstaan bij pietepeuterige stoepplantjes, die vrijwel iedereen tot nu toe over het hoofd ziet. Natuurlijk ga ik allereerst stoepkrijten bij verwilderde tuinplanten en bij allerlei inheemse planten met opvallende bloemen. Maar ik sla het straatgras, schijfkamille en brandnetel niet over. Eigenlijk pro-

Rond de Amersfoortse Koppelpoort floreert klein glaskruid, dat zijn naam dankt aan het gebruik om met bladeren glas op te poetsen.

beer ik bij voorkeur onopvallende miezepietertjes in het zonnetje te zetten. Liggend vetmuur is een sprekend voorbeeld. Ik denk dat de meeste mensen dit miniplantje aanzien voor mos of gras. De iele blaadjes lijken inderdaad wel wat op mosbladeren of grassprietjes, maar de bloemen ogen als kleine anjers. De stengels liggen steevast plat op de grond. Meteen na de bloei buigen de bloeistengels naar beneden en ze buigen pas weer omhoog zodra de vruchten rijp zijn. Op deze manier is het plantje uitstekend bestand tegen betreding. Liggend vetmuur is vast met meest platgelopen plantje van Europa. Het groeit werkelijk overal tussen de straatstenen en stoeptegels. Ik vermoed dat iedereen dit stoepplantje in zijn of haar eigen straat kan bewonderen…

#stoepplantjes

Je kunt gemakkelijk je plantenkennis bijspijkeren als je woont in een stad waar het 'botanisch stoepkrijten' zijn intrede heeft gedaan, waar botanici met stoepkrijt de namen naast stoepplantjes schrijven. De rage van 'botanical chalking' is begonnen in Engeland en Frankrijk, maar via de sociale media verspreid dit zich nu in een hoog tempo over de hele wereld. Ik ben met een groepje IVN-ers en KNNV-ers bezig in Amersfoort. Maar ook in Leiden, Haarlem, Rotterdam en

Het meest platgelopen plantje in al onze steden en dorpen is liggend vetmuur.

De muurfijnstraal is oorspronkelijk afkomstig uit Mexico.

Deventer wordt op grote schaal gestoepkrijt. Eigenlijk kan iedere plantenliefhebber meedoen met deze krijtactie. Zelfs als je slechts een paar plantensoorten kent, kun je in je eigen wijk aan de slag. Schrijf in iedere straat bij een of twee plantjes de naam op en deel daarna foto's via de sociale media met #stoepplantjes.

Via de sociale media kun je ook je plantenkennis bijspijkeren. Via Instagram portretteer ik elke dag een typische stadsplant (@keesdeheer57). Ton Denters deelt zijn kennis over stadsplanten via Twitter (@urbane_natuur) en via een speciale website (www.stadsplanten.nl). De Hortus Botanicus in Leiden maakt een educatieve website over stoepplantjes (www.stoepplantjes.nl, @hortusleiden, #stoepplantjes).

Muurfijnstraal als straatbewoner
De bloemen van de muurfijnstraal lijken wel wat op die van het madeliefje, met gele buisbloemen in het hart van de bloeiwijze en witte straalbloemen aan de rand. Maar bij de muurfijnstraal zijn de straalbloemen niet alleen wit, ook vaak roze. De muurfijnstraal stamt uit Mexico en is al vroeg in de negentiende eeuw als sierplant naar Europa gehaald. Hij gedijt prima in het mediterrane klimaat en hij rukt nu langzaam en gestaag op naar het noorden. Rond 1850 heeft hij Frankrijk veroverd. In 1993 arriveerde de muurfijnstraal voor het eerst in Amsterdam, twintig jaar later is hij in vrijwel alle grote Nederlandse steden te vinden. Het meest florissant is muurfijnstraal op vochtige, verweerde muren in de buurt van water. Maar hij kan ook wel degelijk gewone straten veroveren, vooral tegen zonbeschenen muren.

Het is geen wonder dat in onze steden vooral warmteminnende soorten oprukken, want in een stenige omgeving is het gemiddeld enkele graden warmer dan op het platteland. Als gevolg van de klimaatveranderingen met verdere temperatuurstijgingen krijgen we vast nog veel meer warmtesoorten. De plantenkenners verwachten dat ons kikkerlandje op termijn geschikt is voor duizend plantensoorten uit warmere klimaatgebieden, terwijl het voor vijfhonderd 'eigen' plantensoorten te warm wordt.

Walstroleeuwenbek
De walstroleeuwenbek heeft zich gevestigd in de Amersfoortse nieuwbouwwijk Vathorst, op een zonbeschenen walmuur. Deze leeuwenbek wordt als tuinplant verhandeld, maar hij is afkomstig uit Zuid-Italië, waar hij vooral op steenachtige bodems groeit. Het is geen wonder dat hij in onze steden gemakkelijk verwildert. De walstroleeuwenbek dankt zijn naam aan de onderste bladeren, die kransgewijs aan de stengel zitten, zoals bij planten uit de walstrofamilie gebruikelijk is. De bloemen van deze leeuwenbek zijn paars of roze.

Gele helmbloem
De gele helmbloem stamt uit de zuidelijke Alpen. Vanwege de felgele bloemenpracht wordt hij al ruim tweehonderd jaar als sierplant verhandeld en vanuit

De walstroleeuwenbek is een tuinplant die sinds kort verwildert.

De gele helmbloem is een sierplant uit de Alpen.

De eendagsbloem staat beter bekend als 'mozes-in-het-biezen-kistje'.

tuinen kan hij gemakkelijk verwilderen. Vooral op walmuren en andere oude muren kan de gele helmbloem prima uit de voeten.
Datzelfde geldt voor de geelwitte helmbloem, waarvan de bloemen grotendeels wit zijn. Deze muurplant stamt uit de bergen van de Balkan en Italië. Hij is aangeplant in rotstuinen en van daaruit verovert hij nu onze steden. Zoals de gele helmbloem honderdvijftig jaar geleden de ene stad na de andere veroverde, zo heeft de geelwitte helmbloem dat in de afgelopen twintig jaar gedaan.

Mozes-in-het-biezen-kistje
In onze straat floreert de eendagsbloem, met prachtige, paarse bloemen en geweldig lange haren aan de meeldraden. De eendagsbloem is een populaire tuinplant, die bij velen bekend staat als 'mozes-in-het-biezen-mandje', want de jonge bloemen zijn omgeven door een omwindselblad. Zodra de bloem echt open is, bloeit hij slechts één dag, vandaar de officiële naam 'eendagsbloem'. Deze plant is afkomstig uit Noord-Amerika en hij is veelvuldig aangeplant in voortuinen en geveltuinen. Vandaar maakt hij de overstap naar straat, vaak geholpen door mensen die tuinafval dumpen in plantsoenen of overhoekjes.

LABRIE heeft voor elke schilderklus, de juiste verfbus!
LABRIE
verf - behang - glas
kunstschildersmaterialen
Leusderweg 113-115 * Amersfoort *
Tel: 033 461 37 77

Nieuw natuurboek

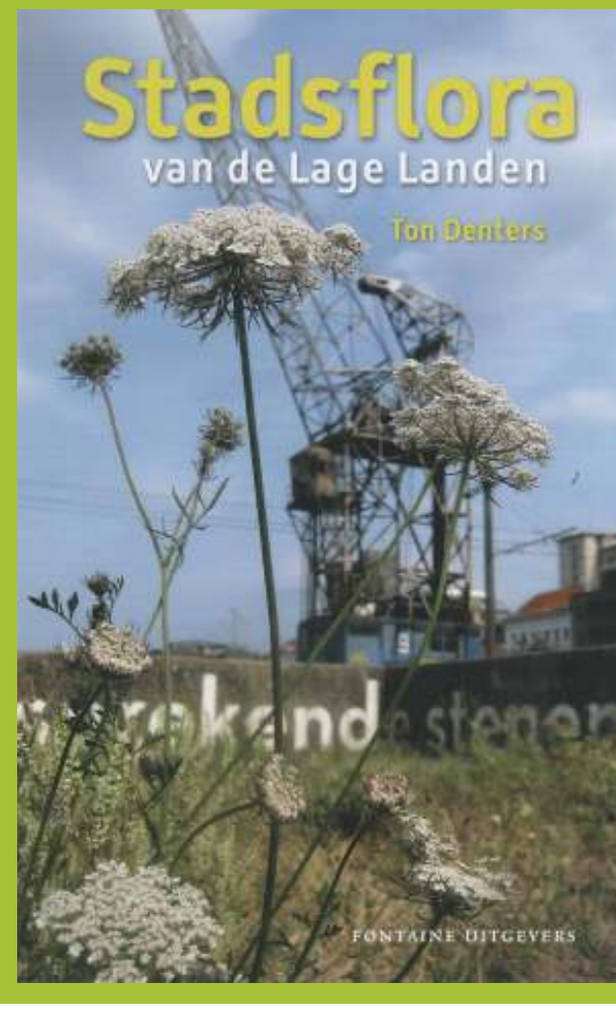

Stadsflora van de Lage Landen

De stadsflora is tegenwoordig rijker dan die van het boerenland. De helft van onze inheemse planten floreert in onze steden. Als je meer stadsplanten wilt leren kennen, ga dan op stap met het spiksplinternieuwe boek van Ton Denters: 'Stadsflora van de Lage Landen'. In dit boek portretteert hij maar liefst achthonderd typische stadsplanten, waarvan er een stuk of tachtig onlangs in onze steden zijn opgedoken. Speciaal voor dit boek hebben deze nieuwelingen nu ook officiële Nederlandse namen gekregen.

Ton Denters vertelt van alle planten of ze inheems zijn, of dat het gaat om verwilderde tuinplanten of landbouwgewassen. In de inleidende hoofdstukken benadrukt hij de ecologische waarde van stadsplanten en als toegift biedt hij boeiende stadswandelingen met kijktips in veertien Nederlandse steden - waaronder Amersfoort - en tien Vlaamse steden.

Stadsflora van de Lage Landen - Auteur: Ton Denters. 448 p. Prijs: 34,95 euro. Fontaine Uitgevers, 2020.

Opmerkzaam wandelen

Tekst en foto's: Wil Schonewille

De overgang naar de lente leek dit jaar niet zo groot als in andere jaren. We hadden immers een zachte winter, waarin heel veel planten gewoon doorgingen met bloeien en het eerste bloemetje van de sleedoorn zich al in december liet zien. Sleedoornstruiken vallen pas op als in maart hun sneeuwwitte bloemetjes het kale hout sieren. Toch begint in februari het speuren naar het klein hoefblad, de vroegeling en de eerste bloeiende wilgenkatjes, we vonden ze allemaal bij het moerasje van de vijver van Emiclaer. Ook de boswilg bij de natuurspeelplaats stond vroeg in bloei en werd op een warme dag volop bezocht door hommels en bijen. En wat te denken van de gele brem en gaspeldoorn, naast elkaar te bewonderen in de vegetatietuin.

In maart is in de tuin naast het koetshuis veel ontwikkeling te zien. De stinzenplanten profiteren van het zonlicht, nu er nog geen blad aan de bomen zit. We vergelijken de erg op elkaar lijkende vingerhelmbloem en holwortel. We bewonderen de slanke sleutelbloem met haar lichtgele bloemetjes. De lenteklokjes staan er fier bij, maar de tjiftjaf maakt het lentegevoel compleet.

Sleedoorn

Door de coronamaatregelen hebben we onze wandelingen stop moeten zetten. Gelukkig konden we wel ieder voor zich blijven genieten van het park. Toen eind april duidelijk werd dat de afstandsregel nog wel een tijdje van kracht zou blijven, hebben we besloten om in klein verband de routine weer op te pakken. Ruim vier weken niet genoteerd, maar wat een verschil. Alles groen, de meidoorn in bloei, volop vogelgeluiden en nestelende kauwtjes in de holtes van de oude bomen in het park. De werkzaamheden aan de beukenlaan zijn afgerond. Er zijn twee rijen beukenboompjes aan weerszijden gepoot en her en der op open plekken. Alle paden zijn verbreed en verstevigd, alles oogt nog heel kaal en nieuw. Maar aan de zijkanten van de nieuw gegraven sloot is nu wel heel

Klein hoefblad

Glanzige ooievaarsbek

mooi de leemhoudende dekzandlaag te zien, waarop de verderop groeiende dubbelloof varen zijn voorkeursplekje heeft en wat de basis is voor alles wat groeit in het park. In het bosgedeelte rollen de adelaarsvarens hun stengels uit. We vinden een paar zakdragers op een beukenstam en de lucht is vol van de geur van bloeiende meidoorn. In de vegetatietuin bij de vlinderstruiken is de bodem bedekt met roze bloemetjes van de glanzige ooievaarsbek en daar laat de zwartkop zijn welluidende zang horen. De kieviten bij de ijsbaan zijn druk in de weer om hun pulletjes te beschermen tegen de kauwtjes, ook de eenden en meerkoetjes bij de vijver zijn druk in de weer met hun kroost. Het is een mooie tijd om weer op pad te zijn met elkaar.

Ommetje in de buurt

Tekst en foto's: Wil Schonewille

Natuurbeleving dichtbij huis is voor mij dagelijkse kost. Maar hoe vullen de andere natuurgidsen dat in? Nu alle groepsactiviteiten zijn stilgelegd tot september, ga ik bij ze op bezoek om dat te ervaren. We vertrekken vanaf de voordeur van een gids en maken daar een wandeling. Voor de één is dat bekend terrein, voor de ander een kennismaking met een onbekend stukje natuur. Een vogelaar en een plantenliefhebber, een doorstapper en een keutelaar samen op pad, levert leuke waarnemingen en gesprekken op. Elk ommetje is weer anders en maakt me nog meer bewust van bijzondere plekjes dichtbij huis. Als dank schrijf ik een verslagje van het ommetje voor de gids die me heeft rondgeleid.

Het eerste ommetje voerde me naar de Wagenwerkplaats, station Amersfoort Noordzijde. Ik zag en hoorde gierzwaluwen en braamsluiper. Vanaf die plek zijn de activiteiten van de slechtvalk te volgen, die ook dit jaar weer succesvol heeft gebroed op de Onze Lieve Vrouwentoren. Klaprozen begonnen te bloeien en een prachtige pol wilde reseda trok de aandacht. De oude begraafplaats aan de Soesterweg is ook een bezoekje zeker waard.

Twee ommetjes voerden me over stukken van de Grebbeliniedijk in Leusden. Ter hoogte van de Aschatterkeerkade verandert de sfeer op het pad. Van door bloeiende meidoorn omzoomde doorkijkjes bij de Schoolsteeg, naar een door struikgewas omsloten

Valleikanaal

Geluidswal Nieuwland

pad ter hoogte van de woonwijken meer stroomafwaarts. Overal veel vogelgeluiden en het gezang van de kleine karekiet vanuit de rietkraag langs het Valleikanaal. Ook de koekoek liet zich beide keren horen. Langs de route staan informatieborden over de flora en fauna, afwatering van de Gelderse Vallei en historie van de Grebbelinie.

Half mei liep ik over de geluidswal bij Nieuwland, aan de kant van de Zevenhuizerstraat. Volop kleur van bloeiende kruiden aan de zonkant van de wal. Op de met bakstenen gestapelde muurtjes blaassilene, wilde marjolein en tijm. Via een doorgang terug langs de andere, meer weideachtige kant, met in het gras, boterbloemen en fluitenkruid. Een persoonlijk accent vormen de Italiaanse populieren, die mijn gids daar ruim twintig jaar geleden heeft geplant. Het uitzicht vanaf de wal naar het achterliggende polderlandschap vormt een mooi contrast met de woningen aan de andere kant. Een scholekster laat zich horen vanaf een plat dak, we vermoeden een nestje en vragen ons af hoe de kleintjes ooit de polder zullen bereiken.

Een avondrondje over de Melksteeg, op de grens tussen bedrijventerrein Isselt en Soest, en een stukje jaagpad langs de Eem. Kijken, luisteren. Al kuierend genieten van het landschap en de sfeer. Ter afsluiting kijken we naar het zich in het riet verzamelen van zeker veertig kwikstaarten bij een vijver vlakbij de drukke Amsterdamse weg, om de nacht veilig in door te brengen.

Bij deze een uitnodiging aan de lezers. Wie een ommetje wil delen, ik loop graag een keertje mee!

Kleurrijke drachtplanten

Tekst en foto's: Willem A. van Dijk

Wat is het doel van vorm, geur en kleur van een bloem? Insecten aantrekken die de voortplanting van de plant bevorderen. En voor het insect, voedsel vergaren voor zichzelf en zijn nageslacht. Wisselwerking; de een kan niet zonder de ander.

Het rijke palet aan bloemen bezit zeer vele vormen en oppervlaktestructuren, geuren en kleuren. Christian Sprengel ontdekte (pas) in 1793 dat die ongelooflijke variatie er is om insecten te lokken. Veel bloemen zijn voor hun bestuiving afhankelijk van insecten. Insecten kunnen geuren en kleuren waarnemen en onthouden. Die variatie geldt niet alleen voor de bloemen, maar ook voor het stuifmeel. De pollenwand vertoont per bloemplantensoort een verschillende oppervlaktestructuur, groeven en/of kiemporiën, netvormige tekeningen. Het insect maakt voor zijn herkenning gebruik van zijn tastzintuigen. Stuifmeelkorrels kunnen overigens duizenden jaren bewaard blijven op de bodem van oude meren en in veenlagen. Zelfs in magen van mens en dier als zij al lang de wereld verlaten hebben.

Enkele bekende drachtplanten nader bekeken: paardenbloem en akkerdistel uit de composietenfamilie.

Paardenbloemen

In mijn boekenkast staat het boek 'Paardenbloemen, planten zonder vader' van A.A. Struik. Uitgegeven door de KNNV in 1987. Je leest dat boek niet in een adem uit, het is zeer specialistisch. De paardenbloem, kleur geel, is een geweldige opportunist. Op al onze reizen in Europa en daarbuiten kom je hem tegen. Ze bloeien al in april, tot ruim in de nazomer. In Nederland doen heel veel volksnamen van deze plant de ronde. Mijn vader noemde de plant 'melkwit'. Hij leerde mij in mijn jeugd melkwit steken voor mijn konijnen. De Vlinderstichting en FLORON vragen in een folder aandacht voor o.a. de gewone paardenbloem. Als nectarplant niet alleen voor bijen, maar ook voor boerenlandvlinders, zoals de zandoogjes, de dikkopjes, hooibeestje, koevinkje etc. Er komen in Nederland minstens 300 (micro)soorten paardenbloemen voor. Daar zitten zeldzame tussen, zoals de moeraspaardenbloemen. Het verschil zit o.a. in de stand van de omwindselblaadjes.

Vele insecten vliegen op paardenbloemen, ze verzamelen pollen en nectar. Een honingbij kan er ongeveer 5.600 vervoeren, een hommel ongeveer 4.500-20.000. Imkers vinden de geur van de honing pittig aromatisch met een duidelijke smaak, de kleur is goudgeel. Fruittelers zijn niet geporteerd van paardenbloemen tussen de te bestuiven bloeiende appelbomen. De bijen zouden de voorkeur aan de paardenbloemen kunnen geven. En ook veel veehouders zien ze als concurrenten van het grasland. Helaas zijn de weilanden en ook de bermen van de wegen niet meer zo geel als vroeger.

Akkerdistel

Nog zo'n opportunist is de akkerdistel, paars van kleur. Distels in het algemeen zijn ook blauw of zilverkleurig, en zijn van groot biologisch belang. Zeker honderd verschillende soorten insecten zijn in hun voortbestaan afhankelijk van distels. Boeren en distels verdragen elkaar nooit zo goed. Veel imkers en distels wel. Er zijn speciale distelverordeningen geweest om ze te bestrijden. Vroeger waren er aparte houten stangen om ze uit te rukken. Na die stang (arbeidsintensief!) kwamen de chemische bestrij-

De bloemen en hun vrienden op Groot Zandbrink

Willem A. van Dijk is imker op Hoeve Groot Zandbrink, een monumentale boerderij met een groen activiteitencentrum, op een unieke locatie aan de Postweg tussen Leusden en Achterveld.
In 1934 schreef Jac. P. Thijsse het mooie Verkade album 'De bloemen en haar vrienden', over de relatie tussen bloemen en insecten. Geïnspireerd op dat album zal Willem ons in deze rubriek vertellen over 'de bijen en hun vrienden' op Groot Zandbrink.

dingsmiddelen: weinig selectief en een bedreiging vormend voor andere flora en fauna, alsmede grond- en oppervlaktewater-vervuilend. Soms kan de aanwezigheid van een distelsoort explosieve vormen aannemen. Bij een snel opschietende grasmat worden ze weer verdrongen door een concurrerende begroeiing. In natuurterreinen mogen ze hun gang gaan. Nogal wat imkers reizen met hun bijen naar de Flevopolder. De Stille kern van Staatsbosbeheer bijvoorbeeld, waar distels massaal bloeien en zorgen voor een hoge honingopbrengst.

Op de akkers aan de randen van de graanpercelen van Hoeve Groot Zandbrink groeien en bloeien akkerdistels en in het naburige natuurterrein Groot Zandbrink op het blauwgrasland groeit de beschermde soort de Spaande ruiter. Een walhalla voor insecten.

Brem of gaspeldoorn

Rectificatie: In de vorige Natuurkijker is een fout geslopen. De foto op pagina 14 toont een gaspeldoorn, geen brem.

Marmergrondel of halvemaangrondel

Door Willem Kuijsten

Vissen

Willem Kuijsten is stadsecoloog bij de gemeente Amersfoort. In deze jaargang van de Natuurkijker portretteert hij Amersfoortse vissoorten.

Regelmatig trek ik er gewapend met schepnet op uit op zoek naar vissen. Er zijn allerlei plekken die zich prima lenen voor het vissen met een schepnet, of je nu in een beek of poldersloot vist, meestal vang je er wel meerdere soorten mee.

De meest kansrijke plekken om vissen te vangen met het schepnet, zien er net iets anders uit dan de rest van de waterloop. Dit zijn bijvoorbeeld plekken bij een stuwtje, vegetatierijke oevers, oevers waar takken overhangen, bij de uitgang van een duiker of bij een kruising van twee watergangen. Die plekjes bieden vaak meer voedsel en lenen zich bovendien goed voor het vissen met een schepnet.

Een soort die ik regelmatig vang, is de marmergrondel. Dit is een soort die zowel in beken als in sloten wordt waargenomen. De marmergrondel is een kleine grondel die op de waterbodem leeft en meestal niet groter wordt dan tien centimeter. Kenmerkend voor deze grondel zijn de twee buisvormige neusopeningen. De Engelse naam voor de soort, 'tubenose goby', verwijst hiernaar.

De Nederlandse naam marmergrondel verwijst naar de gemarmerde kleur van het beest, maar is ook ontstaan door een foute determinatie tijdens de eerste vangst in Nederland. Men dacht toen dat het om de Proterorhinus marmoratus ging, het broertje van onze marmergrondel, die echter alleen in zout en brak water leeft. Pas jaren later kwam men erachter dat de in Nederland aangetroffen soort de Proterorhinus semilunaris betrof. Van een naamswijziging naar halvemaangrondel is het echter nooit gekomen.

De marmergrondel is te herkennen aan de twee buisvormige neusopeningen. (Foto: Jelger Herder)

De marmergrondel komt oorspronkelijk voor in het stroomgebied van de Donau en in andere stroomgebieden ten westen en noordwesten van de Zwarte Zee. In Nederland is de soort voor het eerst aangetroffen in 2002. De marmergrondel heeft het stroomgebied van de Rijn weten te bereiken door de aanleg van het Main-Donaukanaal dat in 1992 is afgerond. Via dat kanaal heeft de soort in een rap tempo het stroomgebied van de Rijn weten te koloniseren. De

De marmergrondel komt uit het stroomgebied van de Donau. (Foto: Jelger Herder)

basaltstenen oevers die langs veel kanalen en rivieren liggen, hebben daar vermoedelijk een belangrijke rol in gespeeld.

Ook in de wateren rondom Amersfoort is de marmergrondel inmiddels een van de meer algemene soorten. Hij is onder andere waargenomen in de Heiligerbergerbeek en in de Barneveldse beek en komt ook voor in sloten in Polder Zeldert. Ook in de stadsgrachten van Amersfoort en in het Valleikanaal is hij al meerdere keren waargenomen.

De reis van de marmergrondel van het gebied rondom de Zwarte Zee naar Nederland klinkt misschien een beetje als een spannend kinderboek. Er zitten ook nadelen aan de aanwezigheid van de marmergrondel in onze wateren. De marmergrondel is een concurrent voor andere kleine bodemvissen, zoals het bermpje en de rivierdonderpad. Deze twee soorten horen van nature thuis in de beken van de Gelderse Vallei.

KNNV Werkgroepen

KNNV maakt dit jaar een natuurinventarisatie op het terrein van Golfbaan de Hoge Kleij. Het is een brede inventarisatie waar veel werkgroepen aan meedoen. De start was ongewoon ivm de corona beperkingen en de gesloten golfbaan. Inmiddels wordt het terrein door de golfers weer volop gebruikt, en zijn er al veel leuke natuurwaarnemingen gedaan.

Veel werkgroepen hebben daarnaast ook andere activiteiten. Zo maakte de plantengroep een inventarisatie van bloeiende bermen in Leusden. De werkgroep waterleven heeft op de Hoge Kleij slechts 1 poeltje te inventariseren en richt zich nu vooral op een vissen-inventarisatie in diverse beken. De insectengroep startte een Tuinsafari, met als uitdaging om minstens 100 soorten insecten te vinden; foto's worden gedeeld in de app-groep, en dat heeft al een onverwacht mooie oogst opgeleverd. Kees de Heer geeft een voorproefje van de vele soorten wespen in zijn tuin (zie pag. 18).

Nieuwe deelnemers zijn altijd welkom. Neem contact op met de werkgroep coördinatoren voor meer informatie.

KNNV Werkgroepen en coördinatoren
• Planten: Arie van den Bremer, a.vandenbremer@telfort.nl • Vogels: Frans Bokdam, fransbokdam@gmail.com • Paddenstoelen: Leendert Smit, leendert.jr@12move.nl • Reptielen : Renée van Assema, reneevanassema@kpnmail.nl • Vleermuizen: Esmeralda Dols, esmeraldadols@hotmail.com • Dagvlinders/ Insecten: Marian Marseille, m.marseille@planet.nl en Jan van Asselt, j.asselt1947@kpnmail.nl • Nachtvlinders: Alice van Hunnik, alice.van.hunnik@xs4all.nl • Mossen en korstmossen: Arie van den Bremer, a.vandenbremer@telfort.nl • Waterleven - Theo van de Water (aquatische macrofauna), theovandewater@kpnmail.nl en Theo Klink (visonderzoek), theo.klink@thewaterman.nl

Gele plomp, bijzondere plant

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

In onze omgeving komt de gele plomp veel voor. Ik heb het altijd een bijzondere plant gevonden, vanwege zijn bloeiwijze en vruchtvorming. Ik kwam recent Alice van Hunnik tegen die wees me op een nest van een meerkoet. In dat nest zat ook een bloem van de gele plomp. Dat was reden dit verhaaltje te schrijven, en dan vooral plaatjes van details te laten zien. En natuurlijk het nest met de bloem van de gele plomp. De tekst hieronder heb ik van internet geplukt en de foto's komen uit mijn fotoarchief.

Nest van een meerkoet met een bloem van de gele plomp.

De gele plomp is een plant die zich met zijn dikke en vertakte wortelstok en via zaad verbreidt. De soort groeit in tot drie meter diep water en draagt bij aan de hoeveelheid zuurstof in het water. Soms is de groei zo weelderig dat hele wateroppervlakken bedekt worden door de grote bladeren. De plant voelt zich thuis in stilstaand tot matig stromend tamelijk voedselrijk water.

De tweeslachtige drie tot zes centimeter grote gele bloem komt gelijktijdig met de drijfbladen boven water. De bloem drijft niet op het water, maar steekt erbovenuit. Ze heeft vijf of zes kelkbladen, die elkaar overlappen. Ze vormen een kom om de rest van de bloem. De gele kroonbladen zijn spatelvormig en

Foto's: De wortel van de gele plomp is vijf centimeter dik. De boven-water-bladeren meten dertig tot veertig centimeter. De bloem heeft een ring van meeldraden en erg veel stampers.

Foto's: De vrucht heeft de vorm van een peer. Horizontale doorsnede van de vrucht. Als je de vrucht ontdoet van de schil, zie schijven (partjes) zoals van een sinaasappel.

kleiner dan de kelkbladen. Bestuiving vindt plaats door insecten. Er zijn veel meeldraden, deze weerkaatsen behalve geel ook ultraviolet licht, waardoor ze goed vindbaar zijn voor bijen. Veel insecten komen ook op de geurige nectar af. Het bovenstandig - vruchtbeginsel is sterk geplooid en heeft een brede, gaafrandige stempelschijf met tien tot twintig stampers.

De vrucht is groen en peervormig. Aanvankelijk drijft hij op het water. Later valt de buitenste schil van de vrucht eraf en splijt deze open, waarna de zaden tevoorschijn komen. De zaden zijn kortlevend, minder dan één jaar, en worden door het water verspreid.

De gele plomp is de nationale plant van Friesland. Het blad, in het Fries 'pompeblêd' genoemd, staat in het rood afgebeeld op de Friese vlag.

De zaden zijn drie à vier millimeter groot.

KNNV-archief in Archief Eemland

Tekst en foto's: Arie van den Bremer

Ik heb vaak contact met florist Wim Vuik. Hij is voor Naturalis/NDFF allerlei oude waarnemingen aan het controleren en komt daar interessante dingen tegen. Zo ook de fraaie waarnemingen van een meneer J. M. van der Houten uit 1917, met zeer zeldzame vondsten uit het km-hok 158-467, waaronder vleeskleurige orchis, harlekijn en stijve moerasweegbree. Deze meneer was lid van de KNNV Amersfoort. Interessant is het bijschrift 'Reservaat van de Ned. Natuurhistorische Vereniging Afd. Amersfoort'. Onze vereniging was toen nog niet koninklijk…

De vraag van Wim is nu: had onze afdeling toen een eigen reservaat? Waar in dat hok moet dat dan gelegen hebben? Zou daar nu nog wat van te zien zijn? Wie is Van der Houten?

Topotijdreis
Ik heb eerst gekeken waar dit hok ligt. Het vak ligt links en rechts van de A28, ter hoogte van Hooglanderveen. Aan de westelijke kant van de A28, die nu midden door het vak loopt, lag toen landelijk gebied van Hooglanderveen. Aan de oostelijke kant ligt het huidige en al heel lang bestaande natuurgebied 't Overbosch (rabattenbos), dat vroeger een geheel vormde met het Hoevenlakense bos. Op een kaart van 1918 is dat goed te zien (https://www.topotijdreis.nl/). Dat reservaat moet daar ergens gelegen hebben. Volgens Wim Vuik vermoedelijk nu in Vathorst, in het groene gedeelte tussen Podium en Decor en de snelweg tot aan gemeentegrens.

KNNV-archief Amersfoort rond 1917
Ik ben naar het Archief Eemland gegaan met de vraag of er een KNNV-archief is en zo ja, of ik dat mocht inzien. Er blijkt een KNNV-dossier te zijn met nummer 0232 met vijftig deelmappen. De inhoud (mapnamen) kan iedereen op internet inzien.

Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging.
Afdeeling AMERSFOORT en Omstreken.

VERGADERING
op Zaterdag 25 November 1911,
des avonds 7½ uur,
in de groote zaal van Hotel REICHMANN (Stationsplein).

AGENDA.

1. Opening, ingekomen stukken.
2. Vaststelling van het Huishoudelijk Reglement der Afdeeling.
3. Bestuursverkiezing.
4. Benoeming van een afgevaardigde en diens plaatsvervanger naar de Vertegenwoordigende Vergadering te Amsterdam op 29 Dec.
5. **Natuurhistorische mededeelingen.**
   Ieder lid wordt verzocht — indien mogelijk — het een en ander mede te brengen, hetzij ter demonstratie, hetzij om daarover iets mede te deelen.

Op deze vergadering hebben alleen **leden** toegang, echter ook zij, die zich vóór de vergadering nog bij ondergeteekende aangemeld hebben voor het lidmaatschap.

Namens het voorloopig Bestuur:
F. A. DES TOMBE.

LEIDEN, Hoogewoerd 177.

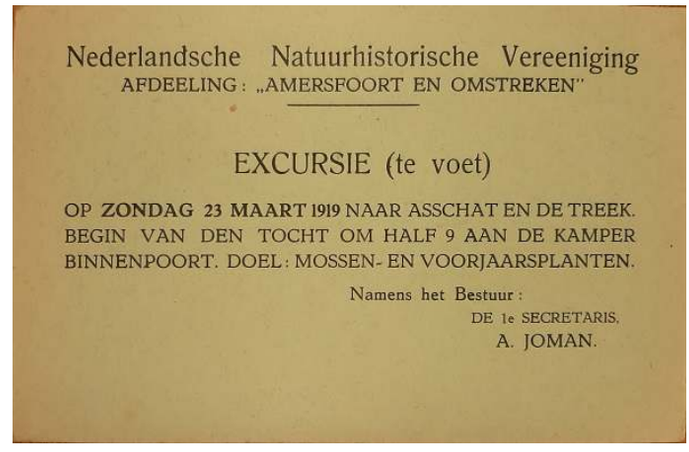

Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging
AFDEELING: „AMERSFOORT EN OMSTREKEN"

EXCURSIE (te voet)

OP **ZONDAG 23 MAART 1919** NAAR ASSCHAT EN DE TREEK.
BEGIN VAN DEN TOCHT OM HALF 9 AAN DE KAMPER BINNENPOORT. DOEL: MOSSEN- EN VOORJAARSPLANTEN.

Namens het Bestuur:
DE 1e SECRETARIS.
A. JOMAN.

Omdat dit dossier bij elkaar anderhalve meter ruimte in beslag neemt, moest ik uit de lijst een paar dossiers kiezen. Ik heb me geconcentreerd op het jaar 1917 in de hoop iets over ons reservaat te vinden. Helaas heb ik het reservaat niet gevonden, maar het was wel een erg leuke ontdekkingsreis.

De inhoud van de mappen die ik mocht inzien gingen vooral over de jaren 1910 tot 1940, maar dat was slechts een kleine selectie. Leuke ontdekkingen waren onder andere:
- Voor de oorlog werden alle verslagen met de hand geschreven. Dat klinkt natuurlijk als logisch, maar om het te zien, is wel bijzonder.
- Onderzoeksverslagen kwamen in de krant. Er zitten nog veel knipsels in het archief.
- Er waren veel inventarisatielijsten, met Nederlandse en wetenschappelijke namen, met name voor paddenstoelen, insecten, vogels en planten.
- Men correspondeerde via briefkaarten. Ik heb een stapel met zeker tweehonderd van die kaarten in mijn handen gehad.
- Van een jaargang waren alle verslagen in een plakboek opgenomen.

De titels van de mappen die ik niet ingekeken heb, logen er ook niet om. Daarin onder andere: 41) Lantaarnplaatjes van kalksteenformaties van Rijsbergen (Huizen), z.d.; 42) Stereoscoopglaasjes van het Oceanografisch museum van Monaco, z.d.; 43) Stereo-

Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging
AFDEELING: „AMERSFOORT EN OMSTREKEN"

VERGADERING OP WOENSDAG 4 DECEMBER 1918, 's AVONDS HALF ACHT, IN DEN FOYER VAN „AMICITIA".

AGENDA:

BEANTWOORDING VAN DE VRAAG HOE BEWEGINGEN IN DE STERRENWERELD KUNNEN WORDEN GECONSTATEERD EN GEMETEN, DOOR DEN HEER D. BIERHAALDER TE BAARN.

DE SECRETARIS,
A. JOMAN, BERG 235.

P. S. MET HET OOG OP DE NIEUWE LEDENLIJST (VOOR 1919) WORDT VERZOCHT EVENTUEELE ADRESWIJZIGINGEN TE MELDEN AAN DEN SECRETARIS, ALSMEDE OPGAVE TE DOEN VAN DE JEUGDLEDEN, DIE IN 1918 ACHTTIEN JAAR ZIJN GEWORDEN. A. J.

FEESTVERGADERING

ter gelegenheid van het 10-JARIG BESTAAN der afdeeling „Amersfoort e. o." van de NEDERL. NATUURHISTORISCHE VEREENIGING, op VRIJDAG 21 OCTOBER 1921, 's avonds half acht, op de bovenzaal van „De Keizerskroon" op den Hof.

OPENING.
VOORSTEL VAN HET BESTUUR.
TERUGBLIK.
KIJKJES OP NATUURHISTORISCH GEBIED.

PAUZE — THEE

LICHTBEELDEN
EN WAT DE LEDEN ZELF TEN BESTE WILLEN GEVEN.
NABETRACHTING.

Namens het Bestuur:
De 1e Secretaris: A. JOMAN.

Op dezen avond kan GEEN INTRODUCTIE worden toegestaan.

scoopplaten met afbeeldingen van dieren, mensen en gebouwen (205 stuks), z.d.; 44) Stereoscoopplaten met afbeeldingen van planten (50 stuks).

Het was een zeer interessante kennismaking met het KNNV Amersfoort archief en het uurtje dat ik er aan heb besteed was veel te kort. Voor iemand die interesse heeft in de geschiedenis van de KNNV Amersfoort, is het een geweldige informatiebron.

KNNV Subsidiefondsen

Voor KNNV-projecten kan subsidie aangevraagd worden bij de 'Stichting Fondsen'. Recent gefinancierde projecten zijn onder andere de landelijke Grassendag en de publicatie over de Kaaistoep. Wat is de achtergrond van deze stichting?

De Stichting Fondsen kent een lange historie die al in 1911 begon met de oprichting van de stichting Gresshoff-fonds, gevolgd in 1929 door de stichting Catharina Coolfonds en in 1948 de stichting Van Burkomfonds. Deze drie fondsen zijn in 2005 door het landelijk KNNV-bestuur samengevoegd in de 'Stichting Fondsen'. In de statuten van de stichting is vastgelegd dat van het hierdoor ontstane samengesteld vermogen "ten hoogste de ontvangen renten kunnen worden aangewend". Verder is opgenomen dat het vermogen van de stichting "mede wordt gevormd door subsidies, giften, legaten, hetgeen door erfstelling wordt verkregen, alsmede door andere baten". Door de lage rentestand van de afgelopen jaren is het stichtingsfonds voor de inkomsten helemaal afhankelijk geworden van andere dan rentebaten.

De Stichting Fondsen beheert ook het professor doctor Roelof van der Wijkfonds. Dit fonds ondersteunt bryologisch (mossen) en lichenologisch (korstmossen) onderzoek, en kan jaarlijks naast de rente-inkomsten een bedrag van 10% van het vermogen benutten.

De Stichting Fondsen financiert KNNV-projecten, met subsidies voor o.a. publicaties en apparatuur, en bijdragen aan bijzondere bijeenkomsten. Sinds 2005 zijn al ruim 50 projecten gefinancierd.

Steun de Stichting Fondsen van de KNNV
Zoals al eerder is vermeld, is de stichting bij gebrek

aan rentebaten voor haar activiteiten afhankelijk van onder andere giften. De Stichting Fondsen is een door de Belastingdienst erkende Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Dat wil zeggen dat schenkingen c. q. giften aan de Stichting onder voorwaarden afgetrokken kunnen worden bij de aangifte inkomstenbelasting. Verkrijgingen uit nalatenschappen zijn door deze erkenning zelfs vrijgesteld van schenk- en erfbelasting.

Lees meer over de Stichting Fondsen, de projecten die gefinancierd worden, en op welke wijze de Stichting Fondsen van de KNNV kan worden ondersteund op www.knnv.nl/stichting-fondsen.

Een muurwesp metselt vaak nestkamertjes in gaten van muren.

Een wilde bij met witte wangen noem ik 'koolmeesbij'.

Tuinsafari - wespen

Tekst en foto's: Kees de Heer

Veel vogelliefhebbers trakteren elkaar op gebak, zodra ze een nieuwe soort hebben gespot. Ik ken echter geen insectenliefhebbers met deze gewoonte. Want als je een beetje fanatiek naar insecten speurt, kun je vrijwel dagelijks een nieuwe soort treffen… Zelfs als je al dertig jaar ergens woont, kun je in je eigen achtertuin nog steeds nieuwe beestjes ontdekken en portretteren.

Vanwege de coronamaatregelen zat ik dit voorjaar veel vaker en langer in mijn eigen tuin. Ik ging meedoen met de insectenwerkgroep van de KNNV, die begonnen was met een 'tuinsafari', waarbij we foto's deelden over insecten in de tuin die we voor het eerst in 2020 aantroffen. Het gevolg is dat ik in onze eigen heg zeer regelmatig nieuwe soorten aantrof, waarvan ik me niet kan herinneren dat ik ze ooit eerder heb bewonderd. Op elke zonnige dag was het raak.

Ik vond in de afgelopen maanden vooral nieuwe insecten. Voor deze impressie laat ik alle bladluizen, vlinders, vliegen en muggen, kevers en wantsen even links liggen, en beperk ik me tot de wespen.

Wespen
Vooral over wespen heb ik in de afgelopen maand erg veel geleerd. Want naast de gewone 'limonadewesp' kregen we allerlei kleinere en slankere wespen op bezoek, eveneens geelzwart gestreept en met een fraaie wespentaille, maar zonder belangstelling voor zoetigheid.

De overbekende sociale wespen vormen forse kolonies, met een koningin die eitjes legt en met werksters die voedsel verzamelen. Maar dat is een uitzondering op het algemene patroon: de meeste wespen leven solitair. Normaal moet een vrouwtjeswesp echt alles alleen doen: nesten bouwen, eitjes leggen en voedsel verzamelen voor haar larven. Zij maakt kamertjes in zand, houtholtes of gaten in stenen, gevuld met een voedselvoorraad en een eitje. Vervolgens kan de wespenlarve deze prooien oppeuzelen, zich verpoppen en in het volgende jaar tevoorschijn komen.

We kennen in Nederland ruim vierhonderd verschillende wespensoorten. Het menu verschilt per soort en de nestplek eveneens. Als je veel thuis werkt met een open achterdeur, dan krijg je niet alleen forse wespenkoninginnen op bezoek, maar eveneens slanke muurwespen, die op zoek zijn naar geschikte nestplekjes. Voor muurwespen is dat vaak een holte in een muur, of in hout of in een holle plantenstengel, waarin ze dan met leem kamertjes metselen, die worden gevuld met kleine rupsen of keverlarven.

We kennen in Nederland twaalf soorten muurwespen, die ik echt niet uit elkaar kan houden. Volgens mijn App ObsIdentify is de kans het grootst dat ik in onze woonkamer een 'Ancistrocerus nigricornus' heb gevangen, dat is de 'vroege muurwesp' die als enige al in maart en april rondvliegt. Maar aangezien ik onze muurwesp niet met honderd procent zekerheid kan determineren, vind ik dat ik voor deze nieuweling niet hoef te trakteren…

App ObsIdentify
Je zit vaak eindeloos in flora's en faunaboeken te bladeren,

om met lange determinatietabellen de naam van een voor jou onbekende soort te achterhalen. Gelukkig is daar tegenwoordig een app voor. Als je ObsIdentify loslaat op een foto, dan geeft hij één of hooguit vier namen door. De app vergelijkt jouw foto met enorme databestanden en kiest de soorten die er het meest op lijken, met de bijbehorende zekerheidspercentages.

De app werkt meestal prima, maar af en toe gaat het flink mis. Bij een bijenhotel vond ik een wilde bij, amper een centimeter groot, met een opvallende witte bek. De app suggereert 'koolmees' met 15% zekerheid. Ik weet 100% zeker dat dit geen vogel is, maar een insect. Voorlopig noem ik hem maar 'koolmeesbij'.

Goudglanzende knotssprietbladwesp
Dankzij de tuinsafari van de KNNV Insectengroep ken ik nu de goudglanzende knotssprietbladwesp. Ik dacht dat ik een wilde bij had gevonden, maar het dier had wel een opvallend groot, ovaal achterlijf. Toen ik mijn 'bijenfoto' met anderen deelde, kreeg ik per kerende post de vraag: is het geen knotssprietbladwesp? Rondneuzend op internet kwam ik inderdaad de goudglanzende knotssprietbladwesp tegen, die als twee druppels water lijkt op mijn tuinbeestje. Mijn vreemde bij blijkt een wesp te zijn.

Het karakteristieke verschil tussen bijen en wespen is dat bijen harige vegetariërs zijn, en wespen kale carnivoren. Bijen voeden hun larven met stuifmeel, en wespen met dierlijk voedsel. Bladwespen zijn een uitzondering op deze regel, want de bladwesplarven eten uitsluitend plantaardig voedsel. De larven van de goudglanzende knotssprietbladwesp hebben het gemunt op kamperfoelieblad. Deze plant hebben we in onze tuin, dus wellicht tref ik deze zomer enkele goudglanzende knotssprietbladwesplarven.

Sluipwespen
Sluipwespen staan te boek als parasieten. Zij leggen hun eitjes in rupsen of in larven van andere insecten, vaak binnenin, soms aan de buitenkant. Vervolgens leven de sluipwesplarven dan ten koste van hun gastheer, die niet toekomt aan verpoppen, terwijl de sluipwesplarve dat wel kan. Wij troffen in onze tuin allerlei roodzwarte en geelzwarte sluipwespen, die zelfs mijn app niet op naam kan brengen.

Goudglanzende knopsprietwesp. De larven leven op kamperfoelie.

Bessenbladwesp
Bladwespen missen een wespentaille, het flinterdunne steeltje tussen borststuk en achterlijf. Bij de bessenbladwesp kun je zien dat het oranje achterlijf juist heel dik is. Deze bladwesp legt haar eitjes op allerlei bessenstruiken. Vorige jaar hebben haar larven onze twee kruisbesstruiken volledig kaalgevreten en dit voorjaar hebben we voor het eerst de volwassen boosdoener bewonderd.

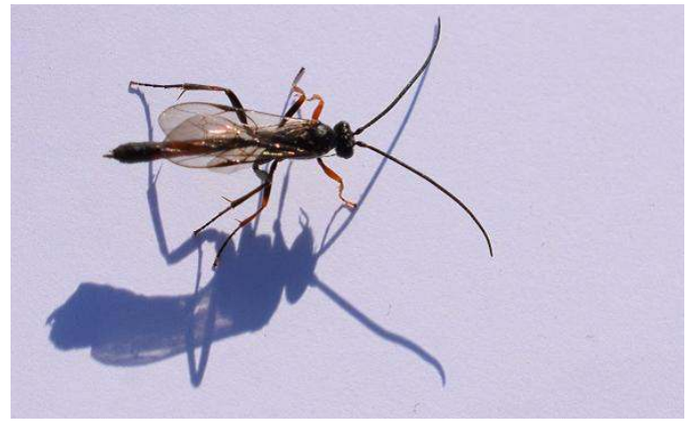

Sluipwesp

Bessenbladwesp

Duurzaam herstel uit de Corona-crisis

Door Olav-Jan van Gerwen

De corona-crisis heeft enorme gevolgen voor de volksgezondheid en grote economische consequenties. Voorzichtig wordt nagedacht over herstelbeleid, over de periode na de crisis. Hoe moet dat beleid eruit zien? Van diverse kanten wordt aangedrongen op een groen, duurzaam herstelbeleid. Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft het kabinet geadviseerd om bij de invulling van het herstelbeleid vooral ook de duurzaamheidsopgaven mee te nemen, met o.a. suggesties voor de aanpak van uitstoot van broeikas-
>> lees verder op pag. 20

Heukels' Flora van Nederland

Boekbespreking

door Kees de Heer

Voor biologen in ons kikkerlandje is 'Heukels' Flora van Nederland' een standaardwerk. Bij elke herziening krijgen veel planten een andere naam en natuurlijk worden steeds allerlei nieuwkomers opgenomen, dus als bioloog en amateur-bioloog voel je je haast verplicht om steeds weer de nieuwste editie aan te schaffen.

Dit voorjaar verscheen de vierentwintigste druk van 'Heukels' Flora van Nederland', weer helemaal vernieuwd. Het aantal soorten is flink uitgebreid, naar meer dan tweeduizend soorten, maar liefst vijfhonderd meer dan in de vorige druk. Dat betekent een enorme berg huiswerk voor beroepsbiologen. Iedereen die een collectie of databestand beheert, moet nu weer alle plantennamen aanpassen aan de nieuwe naamgeving en dan gaat het echt om vele honderden naamswijzigingen. En amateur-biologen staan nu dus ook voor de vraag: Ga ik me verdiepen in de nieuwe flora, met alle complexe naamgevingsvraagstukken? Of blijf ik werken met het versleten exemplaar dat ik al van kaft tot kaft ken?

Wij zijn gewend aan hoge stapels Nederlandstalige plantenboekjes, waarin je de naam van allerlei wilde planten kunt opzoeken, maar amper honderdvijftig jaar geleden hadden we nog helemaal niets. De onderwijzer Hendrik Heukels was in 1883 de eerste die een 'Schoolflora van Nederland' maakte, in 1900 gevolgd door een 'Geïllustreerde Flora voor Nederland'.

Na de dood van Heukels in 1936 ging de onderwijzer Willem Hendrik Wachter deze flora bewerken. Wachter is in 1946 opgevolgd door Simon Jan van Oostroom, conservator bij het Rijksherbarium in Leiden. Sindsdien is Heukels' flora steeds door een team van het Rijksherbarium herzien, van 1983-2005

Koop ik nu de nieuwe Heukels' flora van Nederland, of blijf ik werken met een versleten exemplaar?

Nieuw natuurboek

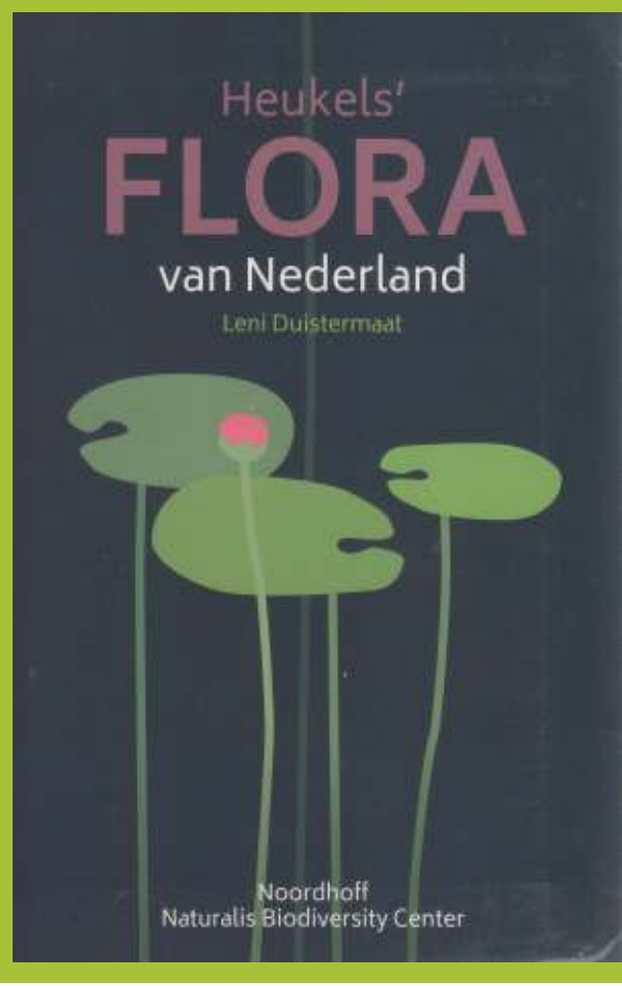

onder leiding van Ruud van der Meijden en vanaf 2007 door Leni Duistermaat, werkzaam bij Naturalis in Leiden.

De 'Heukels' Flora van Nederland' is echt het onbetwiste standaardwerk over de Nederlandse flora, vooral vanwege de determinatietabellen. Vrijwel alle populaire plantenboekjes staan boordenvol foto's en de bloemen zijn netjes gerangschikt op kleur: het is de bedoeling dat je al bladerend je vondst vergelijkt met plaatjes in het boek en kijkt waar hij meest op lijkt. In een wetenschappelijke flora zijn de planten systematisch per familie gerangschikt en je zoekt aan de hand van specifieke kenmerken van bloemen en bladeren. Een hoofdsleutel van bijna dertig pagina's leidt je naar de juiste plantenfamilie en vervolgens leiden kleinere determinatietabellen je naar het plantengeslacht en tenslotte naar de soortnaam. Werkelijk alle inheemse planten en verwilderde planten worden kort en bondig beschreven, met een zwart-wit tekening en informatie over bloeitijd, standplaatsen en verspreiding.

Heukels' Flora van Nederland
Auteur: Leni Duistermaat. Noordhoff Uitgevers, 2020. Vierentwintigste druk. 842 p. Prijs 54,95

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl
www.editoo.nl

INDIEN ONBESTELBAAR:
IVN-AFDELING AMERSFOORT
POSTBUS 1012, 3800 BA AMERSFOORT

Groene agenda

16 aug - Geopark excursie in Den Treek, zie pag. 2
29-30 aug - Nationale NajaarsVleermuistuintelling: rondvliegende vleermuizen tellen vanuit tuin of balkon, zie www.tuintelling.nl
20 sept - IVN september excursie (ovb), zie de IVN website voor actuele informatie
24 okt - Nacht van de Nacht; zie www.nachtvandenacht.nl

Vervolg van pag. 18
gassen, verlies aan biodiversiteit en verspilling van grondstoffen; zie PBL advies 'Van coronacrisis naar duurzaam herstel' (2 juli 2020) op www.pbl.nl/-nieuws.

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli), een belangrijke adviesraad van het kabinet, heeft zich in vergelijkbare bewoordingen uitgelaten over het gewenste Nederlandse herstelbeleid, zie Rli advies 'Groen uit de Crisis' op www.rli.nl/publicaties. "In dit advies pleit de raad voor een groen herstel na de coronacrisis waarin economie, werkgelegenheid en duurzame leefomgeving hand in hand gaan."

Amersfoort: veelbelovende ambitie
Ook de gemeente Amersfoort denkt na over haar herstelbeleid. Het college schrijft op 9 juni j.l. aan de gemeenteraad: "Ondanks de financiële impact van de coronacrisis, zoeken wij nieuwe oplossingen om de drie grote opgaven - namelijk voldoende woningen voor verschillende doelgroepen, het nemen van duurzaamheidsmaatregelen en de ontwikkeling van een inclusieve samenleving - te verwezenlijken". Dat klinkt veelbelovend. Duurzaam herstel. We blijven de verdere ontwikkelingen volgen.

Het IVN

Het IVN, Instituut voor natuur- en milieu-educatie en duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer (kennis over) natuur en een betere kwaliteit van het milieu.
Verspreid over Nederland heeft het IVN zo'n 170 plaatselijke afdelingen en een aantal regionale consulentschappen. Meer dan 25.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten.
Minimum bedragen contributie: actief lid € 24,-, gezinslid € 5,-, donateur € 10,- en jeugdlid gratis.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Mens en natuur. Plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter Ruud van Nus, tel 033-4623011, email ruudvannus@live.nl
Website: www.ivnamerfoort.nl

ivn beleef de natuur!

KNNV vereniging voor veldbiologie

De KNNV

De KNNV, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, is een vereniging voor veldbiologie en houdt zich actief bezig met natuurbeleving, natuurstudie en natuurbescherming. Onder de leden zijn zowel vakmensen als liefhebbers die meer willen weten.
De KNNV verzorgt excursies en lezingen, kampen en reizen, en inventariseert natuurgebieden. Leden ontvangen het landelijke verenigingsblad Natura dat viermaal per jaar verschijnt, met informatieve artikelen over natuur, natuurbescherming, boekbesprekingen en nieuws uit de vereniging. KNNV-leden krijgen korting op boeken uit de eigen KNNV uitgeverij. Het lidmaatschap van de vereniging kost 28 euro per jaar voor leden, en 14 euro voor huisgenootleden. Donateurs betalen minimaal 10 euro per jaar. IBAN KNNV Amersfoort is NL05 INGB 0000646241.
Uitgaven: viermaal per jaar het landelijke blad Natura, plus viermaal per jaar de lokale uitgave De Natuurkijker. Plus digitale nieuwsbrieven, ook onder de naam De Natuurkijker.
Voorzitter a.i.: Theo van de Water, tel. 033-4942002, voorzitter@amersfoort.knnv.nl
Website: www.knnv.nl/amersfoort